

Сайқали насихат

Фараҳбахш аст, ки Нашриёти давлатии «Ирфон» ба нашри осори мансури халқӣ ва классикӣ беш аз пеш диққат дода истодааст. Дар зарфи чанд соли охир «Гулистон», «Баҳористон», «Чавомеъ-ул-ҳикоёт ва чавомеъ-ур-ривоёт», «Гулзори ҳикмат», «Бадоеъ-ул-вақоеъ» (бо номи «Ҳикоёти латиф»), «Калила ва Димна», «Самаки айёр» барин як қатор китобҳо дастраси хонандагон гардиданд, ки аксари онҳо нахустин бор рӯи нашрро диданд.

Дар ин қарибӣ ба ганҷинаи китобҳои хонандагони баландзабқи тоҷик китоби тозае аз мероси мансури классикии мо зам гардид, ки он «Насихатнома»-и Унсуралмаолӣ Кайковус мебошад. Ин китобро, ки аз ҳар ҷиҳат пурфоида мебошад, адабиётшиноси ҷавони боистеъдод А. Девонақулов бо сарсухану тавзеҳот ба чоп омода кардааст.

«Насихатнома» (дар гузашта бо номи “Қобуснома» машҳур шуда буд) аз ҷумлаи он китобҳоест, ки дар тӯли асрҳои зиёде (аниқтараш 900 сол) ба мардум панду ахлоқ ва роҳҳои зиндагӣ омӯхтааст.

Китоб бо сарсухани тартибдиҳанда оғоз меёбад, ки дар он чанд хусусияти асар ва муаллифи он баён ёфтааст. Зимнан, бояд гуфт, ки муқаддима аз ҳад зиёд мухтасар (ҳамагӣ ду саҳифа) буда, ба хонанда аз хусуси ҷигунагии китоб, хусусиятҳои ғоявию мундариҷавӣ ва адабию бадеии он, аз шахсияти соҳиби асар маълумоти басанда дода наметавонад.

Ҳамон навъе ки худи Унсуралмаолӣ Кайковус дар дебочаи асараш қайд мекунад, «Насихатнома» аз 44 боб иборат будааст. Вале

мураттиб онро ихтисор намуда, аз он танҳо 28 бобро интихоб карда, аз онҳо низ баъзе ҷойҳоро партофта ба таъб расонидааст. Чунин рафтори тартибдиҳанда асосан дуруст аст, зеро дар мурури ин 900 сол қисме аз фикрҳои нависанда кӯҳна шудаанд.

«Насиҳатнома» пеш аз ҳама асари панду ахлоқӣ буда, он дар хусуси соҳаҳои гуногуни зиндагӣ сабақҳои ғоидабахш медиҳад. Чунончӣ: «Агар ба мол дарвеш гардӣ, ҷаҳд кун, то ба хирад тавонгар бошӣ, ки тавонгари хирад беҳтар аз тавонгари мол бувад, чи ба хирад мол тавон ҳосил кард ва ба мол хирад ҳосил натавон кард».

Дар саҳифаҳои китоб ин қабил ҳикматҳои ибратомӯз басо дарҷ гаштаанд. Агар дурусттар диққат карда шавад, маълум мегардад, ки пандҳои ин асар дар гирумони зиндагӣ санҷидашуда буда, касро ба некию накукорӣ ва неқномӣ талқин менамоянд. Масалан; “Дод бидеҳ, то дод ёбӣ ва хуб гӯӣ, то хуб шунавӣ”, ва “Некӣ куну некӣ фармой, ки ин ду бародаранд, ки пайвандашон замона нагсаланд». Ё худ: «Ҳунар омӯз ва аз омӯхтану сухани нек шунидан нанг мадор, то аз нанг бираста бошӣ”. Дигар: «Ҷаҳд кун, то сутудай халқон бошӣ ва нигар, то сутудай ҷоҳилон набошӣ”.

Дар ҳақиқат, масъалаҳои гармоба рафтани хуфтан аз масъалаҳои майдаю назарногири зиндагӣ менамоянд, вале онҳо аз шартҳои муҳимми покизагии саломатӣ ба шумор мераванд. Масалан, суханони зерини Кайковус, ки ба тандурустию покӣ ва беҳбудии зиндагӣ далолат мекунанд, имрӯз ҳам аҳамияти хеле калони тарбиявӣ доранд; “Бисёр хуфтан одати носутудаест, танро коҳил кунад ва таъбро шӯрида кунад ва сурати рӯйро аз ҳол ба беҳолӣ барад». Ё худ; «... Ҷаҳд бояд кард, то бештар умр дар бедорӣ гузорӣ ва кам хуспӣ, ки бисёр хуфтан моро андар пеш аст». Инчунин; “Лекин пагоҳ хестан одат бояд кард, чунон ки пеш аз офтоб баромадан бархезӣ” ...

Баъд аз он, ки арбоби бузурги давлати Исмоили Сомонӣ ба муқобили аҷнабиёни арабу турк қиём бардошта, давлати тоҷиконро

барпо кард ва барои инкишофи илму адаб шароит муҳайё намуд, устод Рӯдакӣ дар асри X дар заминаи осори парокандаи шоирони гузашта ба забони ҳозираи тоҷикӣ бинои мӯҳташами шеърро гузошт. Ҳарчанд намунаҳои аввалини насри тоҷику форс низ дар ҳамин асри X ба миён меоянд, вале насри комилу пухтаи бадеӣ асосан дар асри XI зуҳур мекунад, ки «Сафарнома»-и Носири Хисрав, «Сиёсатнома»-и Низомулмулк, «Насихатнома» ва ғайра аз қабili онҳоянд.

Аммо дар ин асарҳо, аз ҷумла дар «Насихатнома» низ аз ҷиҳати сабк ҳамон нишонаҳои сабки соддабаёнии замони Рӯдакӣ равшан намудоранд. Кайковус ҳам ба мисли дигар адибон барои тақвияти фикр ва барои муҷассаму возеҳтар ба хонанда намоиш додани мақсад ҳикояту ривоят ва шеърҳои зиёде овардааст, аз ҳикматҳои халқӣ фаровон истифода бурдааст.

«Насихатнома»-ро аз хусуси забону услуб аз барҷастатарин асарҳои насрии классикӣ шумурдан равост. Забону тарзи баёни ин асар равон, мӯъҷаз, пурмаъно ва то андозае соддаю фаҳмо мебошад.

Аз ин рӯ, ин ҳадяи «Ирфон» барои хонандагон, муаллимон, муҳаққиқони забону услуб, махсусан барои ононе, ки аҳли қаламанд (адибону журналистон) ва инчунин барои ҳар касе, ки толибу шефҳои забони ширини дари тоҷикӣ мебошад, тӯҳфаи бебаҳоест.

М. РАҲИМДОД

№145(4924) "Комсомолец Таджикистана"
корреспондент 11 декабря 1968, с. 3

Сайқали насихат

Фарахбахш аст, ки Нашриёти давлатии «Ирфон» ба нашри осори мансури халқӣ ба классикӣ беш аз пеш диққат дода истодааст. Дар зарфи чанд соли охири «Гулзистон», «Баҳористон», «Чавомеъ-ул-хироёт» ва лавомеъ-ур-ривоёт», «Гулзори ҳинмат», «Вадоеъ-ул-вақоеъ» (бо номи «Ҳиниёти латиф»), «Қаилиа ва Динна», «Самакӣ аён» барин як қатор китобҳо дастраси хонандагон гардиданд, ки аксари онҳо нахустин бор рӯи нашро доданд.

Дар ин қариби ба ганҷинаи китобхон хонадағони бадандизавки тоҷик китоби тозае аз мероси манусури классикии мо зам гардид, ки он «Насихатнома»-и Ҷ. Унсуралмаоли Қайновус мебошад. Ин китобро, ки аз ҳар ҷиҳат пурифоида мебошад, адабиётшиносии ҷавони боистеъдод А. Девонақулов бо сарсухану тавзеҳот ба ҷоп омода кардааст.

«Насиҳатнома» (дар гузашта бо номи «Қобуснома») машхур шуда буд) аз ҷумлаи он китобхӯест, ки дар тӯли асрҳои зиёде (аниқтараш 900 сол) ба мардуми панду ахлоқ ва роҳхон зиндагӣ омӯхтааст.

Китоб бо сарсухани тартибдиханда оғоз меёбад, ки дар он чанд хусусияти асар ва муаллифи он баён ёфтааст. Зимнан, бояд гуфт, ки муқаддима аз ҳад зиёд мухтасар (ҳамаги ду саҳифа) буда, ба хонанда аз ҳусуси ҷиғанагии китоб, хусусиятҳои ғоявӣю мундариҷавӣ ва адабӣю бадеӣи он, аз шахсияти соҳиби асар маълумоти басанда дода наметавонад.

Ҳамон навъе ки худӣ Унсуралмаоли
Кайковус дар дебоан асаран қайд ме-
кунда, «Насихатнома» аз 44 боб иборат
будаст. Вале мураттиб онро ихтисор на-
муда, аз он танҳо 28 бобро интихоб
карда, аз онҳо низ баъзе ҷойҳоро пар-
тофта ба таъб расонидааст. Чунин раф-
тори тартибдиҳанда асосан дуруст аст,
зеро дар мурури ин 900 сол қисме аз
фиқрҳои нависанда кӯҳна шудаанд.

«Насиҳатнома» пеш аз ҳама асарҳои панду ахлоқӣ буда, он дар ҳуеуси соҳаҳои гуногуни зиндагӣ сабаҳҳои ғоидабахш медиҳад. Чунончи: «Агар ба мол дарвеш гарди, ҷаҳд кун, то ба хирад тавонгар бошӣ, ки тавонгари хирад бештар аз тавонгари мол будад, чи ба хирад мол тавон ҳосил кард ва ба мол хирад ҳосил натавон кард».

Дар саҳифаҳои китоб ин қабил ҳик-
матҳои ибратомӯз басо дарҷ гарштаанд.
Агар дурусттар диққат карда шавад,
маълум мегардад, ки пандҳои ин асар
дар ғиромии зиндагӣ санҷидашуда бу-
да, қасро ба ҷеҳло нақӯроӣ ва нек-
номӣ талқин менамоянд. Масалан: «Дод
бидех, то дод ёби ва хуб гӯӣ, то хуб шу-
нави», «Ва неки қуну неки фармоӣ, ки

ин ду бародаранд, ки пайвандашон замона нагсаланд». Ё худ: «Хунар омӯз ва аз омӯхтану сӯхани нек шунидан нағмадор, то аз нағма бираста бошӣ». Дигар: «Чаҳд кун, то сутудай халқон бошӣ ва нағар, то сутудай ҷоҳилон набошӣ».

Дар ҳақиқат, масъалаҳои гармоба рафтани хуфтан — аз масъалаҳои майдаи назарногири зиндагӣ менамоянд, вале онҳо аз ҷабрҳои муҳими покзигарии самомати ба шумор мераванд. Масалан, суҳанони зерини Кайковус, ки ба тандурустию покӣ ва беҳбудии зиндагӣ далолат мекунад, имрӯз ҳам аҳамияти хеле калони ғарбӣро доранд; «Бисёр хуфтан одати носутудааст, танро коҳил кунад ва таъбиру шӯрида кунад ва сура-ти рӯйро аз ҳол ба беҳолӣ барад». Ҳуд: «... Чаҳд бояд қард, то бештар умр дар бедорӣ гузори ва кам хуспӣ, ки бисёр хуфтан моро андар пеш аст». Инчунин; «Лекин пагоҳ хестан одат бояд қард, чунон ки пеш аз офтоб, баромадан барқезӣ»...

Баъд аз он, ки арбоби бузурги давлати Исмоили Сомони ба мукобили аҷнабиёни арабу турк киём бардошта, давлати тоҷиконро барпо кард ва барои инкишофи илму адаб шароит мӯҳтаёе намурад, устод Рӯдакӣ дар асри X, дар заминаи осори паронандаи шоирони гузашта ба забони ҳозираи тоҷикӣ бинои мӯҳташами шеърро гузошт. Ҳарчанд намунаҳои аввалини насри тоҷику форс низ дар ҳамина асри X ба миён меоянд, вале насри қомилу пухтаи бадеӣ асосан дар асри XI зӯҳур мекунанд, ки «Сафарнома»-и Носири Хисрав, «Сиёсатнома»-и Низомумулук, «Насиҳатнома» ва ғайра аз қабилӣ онҳоянд.

Аммо дар ин асарҳо, аз ҷумла дар «Насихатнома» низ аз ҷиҳати сабн ҳамоно нишонҳои сабни соддабағии замони Рудакӣ равшан намуворанд. Кайнобӯс ҳам ба мисли дигар адибон барои таъвияти фикр ва барои мучассаму возеҳтар ба ҳонанда намоиш додани мақсад ҳикояту ривоят ва шеърҳои зиёде овардааст, аз ҳикमतҳои халқи фаровони истифода бурдааст.

«Насихатнома»-ро аз хусуси забону услуб аз барҷастатарин асарҳои наъри классики шумурдан раво аст. Забону тарзи баёнӣ ин асар рабон, мӯъҷаз, пурмаъно ва то андозае соддаю фаҳмо мебошад.

Аз ин рӯ, ин ҳаёти «Ирфон» барои хонандагон, муаллимон, муҳаққиқони забону услуб, маҳсусан барои ононе, ки ахли қаламанд (адбибону журналистон) ва инчунин барои ҳар касе, ки толибу шефтаи забони ширини дари тоҷикӣ мебошад, тӯҳфаи бебаҳоост.

М. РАХИМДОД.